

**Рішення разової спеціалізованої вченої ради ДФ 26.133.115
про присудження ступеня доктора філософії**

Здобувачка ступеня доктора філософії Гайсенюк Марія Олександрівна, 1999 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2022 році Київський університет імені Бориса Грінченка за спеціальністю «Історія та археологія», виконала акредитовану освітньо-наукову програму «Історія та археологія».

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 26.133.115 Київського столичного університету імені Бориса Грінченка виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), місто Київ, від 26 березня 2026 року № 248, у складі:

Голова разової спеціалізованої вченої ради:

ЩЕРБАК Віталій Олексійович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Рецензенти:

БУДЗАР Марина Михайлівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

КОВАЛЬОВ Євген Аркадійович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Офіційні опоненти:

КУЛАКОВСЬКИЙ Петро Михайлович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та національної безпеки Національного університету «Острозька академія»;

ВІННИЧЕНКО Олексій Олександрович, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри давньої історії України та спеціальних галузей історичної науки Історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

На засіданні 21 травня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки Гайсенюк Марії Олександрівни на підставі прилюдного захисту дисертації «Подільське воєводство 1764–1793 рр. в орбіті політичного угруповання Чарторийських» за спеціальністю за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Дисертацію виконано у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), місто Київ.

Науковий керівник: Михайловський Віталій Миколайович, доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії України Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Дисертація Гайсенюк Марії Олександрівни на тему «Подільське воєводство 1764–1793 рр. в орбіті політичного угруповання Чарторийських» подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія (науковий керівник – Михайловський Віталій Миколайович, професор кафедри історії України Факультету суспільно-гуманітарних наук, доктор історичних наук, доцент) є завершеною, самостійною роботою, що містить науково обґрунтовані результати, актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення і відповідає пп. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р.

№ 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023. Дисертація Гайсенюк Марії Олександрівни та наукові публікації, в яких висвітлено наукові результати дисертації, виконано на належному науковому рівні з дотриманням академічної доброчесності. Гайсенюк Марія Олександрівна на високому рівні оволоділа методологією науково-дослідницької діяльності, набула теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Здобувачка вільно володіє матеріалом.

Здобувачка має 4 одноосібні наукові публікації за темою дисертації, опубліковані у наукових виданнях, що на дату публікації входили до переліку фахових наукових видань України.

1. Гайсенюк М. Кам'янецьке староство у світлі інвентарів 1763–1789 рр. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2025. № 36 (4). С. 146–154. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2025/4.21>
Вебпосилання на видання: https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/4_2025/23.pdf

2. Гайсенюк М. Подорожі Чарторійських 1780 і 1782 рр. на Волинь, Галичину й Поділля у спогадах сучасників. *Київські історичні студії*. 2025. № 2 (21). С. 72–83. DOI: <https://doi.org/10.28925/2524-0757.2025.27>
Вебпосилання на видання: <https://istorstudio.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/443>

3. Гайсенюк М. Управління маєтками Чарторійських у Подільському воєводстві в другій половині XVIII століття. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2025. № 161(2). С. 12–20. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2025.161.2> Вебпосилання на видання: <https://history.bulletin.knu.ua/uk/article/view/4833>

4. Гайсенюк М. Урбанізаційні процеси у Подільському воєводстві у 1434–1572 рр.: за матеріалами Коронної метрики. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки*. 2023. № 40. С. 28–44. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-2254.2023->

40.28-44 Вебпосилання на видання: https://drive.google.com/file/d/1OiXGMfQevC6jjltXowYNSJd_P1XAwJzp/view

У дискусії взяли участь члени разової спеціалізованої вченої ради та висловили зауваження:

БУДЗАР Марина Михайлівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, побажання:

1. На нашу думку, другий розділ, де розглянуто адміністративно-територіальний устрій і соціально-економічний стан Подільського воєводства у XVIII ст., дещо перевантажений фактографічним матеріалом, що дрібнить проблему й частково змінює фокус розгляду обраної теми.

КОВАЛЬОВ Євген Аркадійович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, побажання:

1. Нам видається, потребує додаткового обґрунтування нижня хронологічна межа дослідження – 1764 р. У вступі дослідниця обмежилася вказівкою на те, що тоді королем було обрано ставленика «Фамілії» Станіслава Августа Понятовського, але у дисертації зазначено, що «Фамілія», як політичне угруповання, склалася ще у 1720-х рр., а з Поділлям Чарторийські були тісно пов'язані задовго до того, як Понятовський став королем, – у 1731 р. Август Олександр Чарторийський завдяки шлюбу набув розлогі подільські маєтності Сенявських, а з 1750 р. Чарторийські обіймали уряд генерального подільського старости.

КУЛАКОВСЬКИЙ Петро Михайлович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та національної безпеки Національного університету «Острозька академія», зауваження:

1. Не зовсім чітко сформульовано політичну позицію та діяльність протилежної за поглядами до «Фамілії» партії., яких у тексті подано то як «гетьманське угруповання», то як «республіканці». Дискусійним залишається також їхній зв'язок із «мальконтентами», що ускладнює розуміння еволюції розкладу політичних сил усередині країни. Ймовірно, здобувачка розрізняє ці поняття, однак у тексті дисертації бракує висвітлення трансформацій і змін у середовищі зазначених політичних груп, що суттєво полегшило б сприйняття політичного процесу загалом.

2. Невиясненою залишається теза про повне відрізання Червоногородського повіту від воєводства внаслідок Першого поділу; тоді як с. 63 у роботі відзначається, що до 1791 р. Поділля зберігало поділ на Кам'янецький, Летичівського та Червоногородський повіти. Принагідно слід відзначити, що М. Крикун на час Другого поділу Речі Посполитої називає у складі воєводства лише перших повіти.

3. У праці наведено склад земських урядників Червоногородського повіту після 1772 р., однак бракує уточнення, що йдеться про номінальних (формальних) урядників, оскільки після Першого поділу Речі Посполитої Червоногородський повіт відійшов до Австрійської імперії.

4. М. Гайсенюк варто було б більш критично підійти до інформації, наведеної в листі А. Рожнецького до Станіслава Августа від 16 серпня 1788 р., щодо намірів опозиції зібрати на подільському сеймику до 5 тис. шляхтичів. Ця цифра видається суттєво перебільшеною, адже право участі в сеймиках мали лише чоловіки, а навіть на найбільш важливих сеймиках зазвичай концентрувалося лише кілька сотень шляхтичів. Верифікації потребує також повідомлення того ж адресанта про скерування на сеймик кількох сотень нобілів з оточення тлумацького старости Єжи Потоцького «для підсилення королівської позиції». Наведена інформація потребує додаткового підтвердження.

4. Варто достатньо обережно тлумачити дані окладної книги 1806 р. як результати ревізії 1795 р. Чи можна вважати окладну книгу відображенням

результатів перевірки 1800 р. та уточненням ревізії 1795 р., не дуже зрозуміло. Куди поділися євреї, списки яких теж уточнювалися? Виходячи з логіки, їх могли приписати до міщан і купців. А як з сільськими євреями - орендарями шинків, винниць та інших об'єктів нерухомості?

5. У списку використаних архівних джерел Авторка зазначає сигнатуру Варшавського архіву Радзивіллів, але не подає "dział" (відділ), яких аж 35. Даючи перелік справ Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника, М. Гайсенюк вказує пономовні назви фондів і справ, хоч вони мають україномовні назви.

ВІННИЧЕНКО Олексій Олександрович, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри давньої історії України та спеціальних галузей історичної науки Історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, зауваження:

1. У роботі кидається в очі помітна диспропорція між основними розділами (і, відповідно, підрозділами): 2-й розділ налічує 67 сторінок (с. 56-122), 3-й розділ - 107 сторінок (с. 123-229), 4-й розділ - 38 сторінок (с. 230-267). Звісно це не є категоричним недоліком, проте без шкоди для структури й логіки дослідження в окремий розділ можна було виділити підрозділ про сеймикові практики й боротьбу – тим більше, що це був найбільш явний, публічний та значущий прояв політичної активності клієнти Чарторийських на воєводському рівні.

2. У дисертації присутнє неоднакове написання одних і тих самих прізвищ (навіть на одній сторінці). Іноді це можна пояснити специфікою передачі польських прізвищ українською мовою, як у випадку Цезарія «Кукло» (с. 25, 75- 77) і «Кукльо» (с. 24, 25, 104, 109), або відмінними польською й українською традицією іменування, наприклад «Дзедушицький» (с. 117, 118, 220), «Дзедушицький» (с. 219) і «Дідушицький» (с. 218). Зрештою виникає питання, як в українській історіографії називати головних героїв дисертації «Чарторийські» (за польською традицією) чи

«Чорторийські» (за українською традицією)? А в інших випадках у роботі можна зауважити систематично помилкове написання прізвищ, наприклад, хибно «Вінніченко» (9 разів) поряд з «Вінниченко» (7 разів). Там само трапляються неточні написання географічних назв, особливо коли йдеться про терени поза предметом дослідження; наприклад, на с. 329 (у таблиці) невірно названі чотири коронні воєводства: «Серадське» (має бути «Серадзьке»), «Померське» (правильно «Поморське»), «Мальборське» (точніше «Мальборкське»), «Брест-Куявське» (напевно «Бжесць-Куявське»).

3. Трапляються невідповідності з термінологією. Приміром, Дисертантка часто вживає термін «солярій» (у значенні «платня» або «гонорар»). Таку форму справді можна зустріти в джерелах, однак правильним написання все-таки буде «сальарій», бо етимологічно цей термін «salarium» походить від латинського слова sal (тобто «сіль»), а не від sol (себто «сонце»); до речі аналогічної в англійській мові (salary). Так само некоректно використовувати «доменіальний» (управитель, суд, судочинство) замість «домініальний», бо цей прикметник походить від латинського *dominium* («власність», «володіння»), а не від французького «домен». Зрештою вжите у дисертації окреслення «королівський домен» є недоречним стосовно королівщин, які не були власністю короля (лише окремі з них перебували під контролем королівських адміністраторів).

4. Бракує погляду на Подільське воєводство, як на релігійний простір, де перетиналися де перетинались канонічні юрисдикції римо-католицької Кам'янецької дієцезії та унійної Львівської єпархії (у випадку останньої — особливо в контексті реформ Петра Білянського, реалізованих саме на Поділлі).

5. Хронологічно послідовний і дуже детальний опис політичної боротьби на сеймиках Подільського воєводства Авторка присвятила майже виключно передсеймовим зібранням, інші ж сеймики та з'їзди, які проводила тоді подільська шляхта (депутатські, господарські чи «доброго порядку»), опинились в тіні.

6. Деякі твердження Дисертантки треба поставити під сумнів. На с. 261 Авторка зазначила (і це можемо побачити на схемі у додатку 15): «Апеляційною інстанцією для доменіального судочинства в межах усього воєводства був гродський суд», та послалась на працю М. Грушевського «Барське староство». По-перше, ця монографія стосується королівщини, а не приватного володіння. По-друге, шляхетські піддані були вилучені з-під юрисдикції королівських судів, тож справа з домініального суду шляхтичавласника до старостинського (фактично королівського) суду могла потрапити лише тоді, коли шляхтич не хотів сам здійснювати судочинство і делегував цю функцію іншому суду – гродському (а ще частіше міському). Тобто про систематичну практику апеляцій з домініальних до гродських судів не може бути й мови.

Також у додатку 15, де йдеться про підпорядкування судових інституцій подільському генеральному старості, у схемі на одному рівні з гродським судом вміщено і «старостинський суд». Не зрозуміло який суд мається на увазі, бо в дисертації про нього не згадано, а загалом саме гродський суд і був старостинським.

7. Сумнівним видається пояснення Дисертантки на с. 244: «Водночас робота при гродському суді мала важливе політичне значення, адже виступала інструментом у боротьбі магнатських угруповань за прихильність і лояльність подільської шляхти». Поряд в абзаці йшлося не про членів гродського суду чи працівників канцелярії, а про пленіпотентів, чії обов'язки зводились до того, що вони представляли інтереси патрона в суді, готували відповідні документи (протестації, маніфестації, рекогніції й так далі) та пильнували подачу актів до судових книг, то навряд чи їх діяльність можна вважати знаряддям в першу чергу політичної боротьби - радше слід говорити про правовий захист і супровід.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада ДФ 26.133.115 присуджує ГАЙСЕНЮК Марії Олександрівни ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.115

Віталій ЩЕРБАК